

VJEKOSLAV KALEB

1905. – 1996.

ZAGREB, 2006.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 131

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 131

ISBN 953-154-717-3

ISSN 1330-0865

Uredio
akademik NIKOLA BATUŠIĆ

RAZRED ZA KNJIŽEVNOST

VJEKOSLAV KALEB

1905. – 1996.

ZAGREB 2006.

Richard Kaler

SPOMENICA

posvećena preminulom

Akademiku VJEKOSLAVU KALEBU

redovitom članu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Tisno, 27. rujna 1905. – 13. travnja 1996., Zagreb

KOMEMORACIJA

održana u Zagrebu, 15. travnja 2003.

u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Govor akademika Miroslava Šicela

Govor člana suradnika Krešimira Nemeca

Bibliografija izdanja Vjekoslava Kaleba

NOVELISTIČKI OPUS VJEKOSAVA KALEBA

Objavljujući 1940. godine knjigu novela *Na kamenju* Kaleb se, moglo bi se reći, meteorski pojavio na hrvatskom književnom nebu. Rođen u malom dalmatinskom mjestu Tisno pored Šibenika, svoj je životni put do završetka školovanja započeo kao učitelj po selima Dalmatinske zagore te Šibeniku, da bi kao profesionalni književnik najveći dio svojega života proživio u Zagrebu, uređujući književne časopise ("Književnik", "Republika") aktivno sudjelovao i u Matici hrvatskoj i Društvu hrvatskih književnika. Kao cijenjeni i priznati stvaralac izabran je 1960. i za redovitog člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Nema nikakve dvojbe da su i njegovo djetinjstvo i mladost vezani uz rodni kraj, a posebice razdoblje provedeno u učiteljskoj službi po malim mjestima Dalmatinske zagore, ostavili neizbrisiv trag u njegovoj psihi, pridonijeli stvaranju osobnog svjetonazora, jednostavno rečeno, formiranju ljudske, intelektualne i literarne ličnosti, kao i pronalaženju temeljnih izvorišta književnih tematskih preokupacija – posebno u prve dvije knjige novela: zbirci *Na kamenju* (1940.), kao i u drugoj knjizi *Izvan stvari*, objavljenoj 1942. godine.

Tematski izbor Kalebov u obje te zbirke najvećim je dijelom vezan upravo uz ambijente i ljude Dalmatinske zagore. Minucioznim potezima naturalistički detaljno crta Kaleb prizore iz seoskog života, nastojeći ostvariti specifičnu atmosferu dalmatinskog kamenjara, naoko punog primitivizma i zaostalosti. Iako se u prvi mah nameće usporedba s Matavuljem te, posebno, Dinkom Šimunovićem, ona je asocijativna samo po mjestu događanja pojedinih fabula – i to je sve. Jer Kaleb je kao stvaralac nešto posve drugo: izdvajajući sebe iz djela on svoje likove prepušta njihovim sudbinama i samo okom oštrog opažača bilježi najsitnije detalje sredina,

atmosferu iznad svega, predmete i ljude u njihovim međusobnim odnosima, a u prvom redu u odnosu prema samima sebi. Postiže to Kaleb izvanrednim smislom za uočavanje pojava opipljivih i statičkih, ali uvijek u njihovoj unutarnjoj dinamici. Ne inzistirajući na isključivoj razradi psihologije likova, on se sav predaje dramatici njihovih vanjskih reakcija, prouzrokovanih unutarnjim senzibilitetima. Izrazom škrtim, zgusnutim, te metaforičnim, individualiziranim dinamičnim dijalogom, autor uspijeva stvoriti neobično izražajan ritam rečenice. Vezan uz istu sličnu problematiku kao i u prvoj zbirci, Kaleb u *Izvan stvari* posebno težište stavlja na minucioznu analizu psihologije svojih junaka. Dok u prvoj knjizi prevladava promatranje vanjskog svijeta kao reakcije na unutarnje emocionalne situacije kod pojedinih junaka, u drugoj zbirci Kaleb mijenja vidni ugao: vanjski elementi zapažanja postaju sekundarni, a stvaralački napor pisca usredotočen je na opise unutarnjih senzibiliteta glavnog junaka.

Moglo bi se reći kako je Kaleb, započinjući svoju literarnu avanturu već kao potpuno formirana ličnost, imao znatnu prednost pred početnicima: bogat životnim iskustvom on, praktički, istupa od samog početka više kao literarni *misililac* koji istražuje mogućnosti adekvatnog estetskog izraza za objavu svoje vizije života, nego li kao pisac koji se u svom stvaralačkom činu povodi prvenstveno za svojim emocijama. Svodeći vlastita životna iskustva i spoznaje u rečenične tijekove umjetnosti riječi, Kaleb i svoje pripovijesti – spomenimo samo neke od njih koje su već prihvaćene kao antologijske: *Između dana i noći*, *Odlazak Perušine*, *Susret*, *Sat*, *Gost*, *Vrata od grada*, i druge – organizira u čvrste strukturne cjeline, odbacujući sve nevažne detalje, široke nefunkcionalne opise, sve što nije srž *smisla* novele. On ne radi ništa drugo, nego svoja razmišljanja i spoznaje života projicira izravno u likove svojih novelističkih protagonista, oslobođenih svih konvencionalnih društvenih i etičkih opterećenja. Njegovi su junaci zabavljeni isključivo sami sobom, prožeti prirodnim instinktivnim reakcijama na životne datosti u kojima se nalaze u obrani svoje temeljne životne egzistencije.

Ugrađujući svoje junake u konkretnu realnu sredinu, dakle u određeni prostor (ali ne i vrijeme!), pripovjedač ipak ne analizira same njihove vidljive, izvanjske, društvene manifestacije, nego se upušta u gotovo ek-

sperimentalno istraživanje onoga nevidljivoga, unutrašnjeg ljudskog – opredmećujući ga na neki način. Putem od pojedinačnog i poznatog, psihološki logičnog i realnog – autor, zapravo, teži za pokušajem fiksiranja misterija općeg smisla ljudskog života. U preciznoj analizi zbog toga više inzistira na nebitnom nego bitnom (bar na prvi pogled!) ili bolje na nebitnim bitnostima, vršeći svojevrsnu raščlambu iracionalnog i realno neuhvatljivog. Iako ima izvanredan dar zapažanja za ono što *jest*, Kaleb nastoji u prvom redu umjetničkom riječju izraziti osjećanja *predosjećaja*, tjeskobe čovjeka pred nepoznanicom postojećeg i posebno – budućeg. Sav je dublji smisao njegove proze sadržan u kontekstu, u onom što nije napisano, nego ostaje samo kao *slutnja* darovana čitatelju da dalje sam pokuša rješavati enigmu života.

Kaleb je, neprijeporno, s obje prve dvije knjige novela postigao takvu razinu umjetničke uvjerljivosti da se odmah svrstao u red najboljih hrvatskih pripovjedača uopće, afirmirajući se kao individualno prepoznatljiv i osebujni umjetnik riječi: ne samo po tematsko-motivskim preokupacijama, po kojima se, dijelom, nastavlja i na tradiciju hrvatske međuratne proze, nego prvenstveno po vidnom uglu sagledavanja problematike te – što je u književnosti i odlučujuće – uspješnim kreiranjem originalnih stilskih i jezičnih vrednota.

Kaleb je majstor književno-prozne konstrukcije: on gotovo uopće ne priča svoju “priču”. Jednostavno slaže misao na misao, sliku na sliku kao zidar opeku na opeku. Struktura njegovih novela u svojoj osnovi ima oblik piramide: pripovijetka započinje u širem prostoru, u određenom ambijentu, da bi završila “izvan stvari” (prostora!) na “vječnom” ljudskom bitnom egzistencijalnom pitanju čovjeka kao individualne jedinice. Kalebove novele najčešće počinju sluteći događaje, a završavaju kao *osjećanje*. Socijalna, realistička odrednica od koje, zapravo, kreće, preobražava se u posve moderni tip proze, u kojoj se kao osnovni smisao javlja pitanje čovjekovo: izvanredni spoj socijalnog i egzistencijalnog vida njegova usuda.

Dakako, u ostvarenju takva modela pripovijetke jednu od presudnih uloga ima i jezik kojim se djelo realizira. A Kaleb jeziku posvećuje posebnu pozornost. Već je Goran Kovačić u osvrtu na Kalebove prve dvije knjige novela (*Sive knjige osunčanoj zemlji*) uočio bitna obilježja jezika Kale-

bove novelistike. Ocjenjujući kako je taj pisac do svog umjetničkog izraza došao primarno intelektom, on ga i citira iz jednog njegovog intervjua u kojem, uz ostalo, piše: "(...) Po mojem mišljenju rečenica ne smije biti banalna, mora biti puna značenja, to jest zgusnuta, da govori i ono i jedno i drugo, što je iz prvoga trebalo reći, pa da se sukobi to dvoje i kresne novim smislom, a osim toga mora svojim posebnim značenjem da surađuje u stilu, ritmu i kompoziciji značenjem i oblikom (...)".

Na osnovi vlastitih zapažanja, kao i ovog zapisa samog Kaleba, i Goran će zaključiti kako mu se čini da taj pisac "(...) Želi rečenicom ući u živce, pod kožu, u grimase svojih lica: neka sve bude u njoj (...) ", da bi zaključio: "(...) Treba pronaći onu osnovnu riječ, pomalo besmisleni, koja ne pristaje sasvim u rečenicu, ali baš zato upozorava na sebe i dominira smislom. Ako nema takve riječi, onda treba u rečenici učiniti puklinu ili uzao, da se pažnja svrati na pravo jest (...)".

Goran je bio potpuno u pravu. Kaleb svoju rečenicu doista sažimlje do njezina osnovnog bitka, ona je škrti do ogoljelosti, ali upravo inzistiranjem na tome da ne troši uzalud riječi, Kaleb postiže željeni cilj: ekspresivnost svog izraza.

Ono što je dvadesetak godina ranije učinio Antun Brano Šimić reducirajući maksimalno svoja poetska izražajna sredstva na bitno, da bi prodro "duboko unutra", to je u prozi uspješno rješavao Kaleb čudesnom magijom pojednostavljenja izbora riječi – u potrazi za onom pravom – kako bi ostvario vertikalnu: unutarnji doživljaj srži čovjekovih osjećajnih intenziteta.

Rat kao tema u čovjeku i oko njega, rezultat je prvih Kalebovih proznih pokušaja nakon samog rata. Zbirka pripovijedaka *Brigada* (1947.) te roman *Ponižene ulice* (1950.), kasnije prerađen u *Poniženi grad*, samo su pokazali piščevu želju da se uhvati u koštac sa složenom slikom vremena dramatičnih promjena u društvu i ljudima, posebno intelektualcima, no s upjehom koji nije, u umjetničkom smislu, nadrastao vrijednosti njegovih prvih zbirki novela. Bilo je još prerano: nije bilo dovoljno distance prema složenosti tek prohujalih događaja i novonastalih odnosa u društveno-političkom životu.

Bez obzira na različite stvaralačke faze, kao i na tematiku razvijenu u širokoj lepezi od prostora i ljudi Dalmatinske zagore do ratnih motiva u

gradskom ambijentu, Kaleb u svojoj prozi, u njezinu kontekstu, izražava temeljnu misao-vodilju: problem čovjeka u neprestanim naporima da definira svojoj vlastiti smisao života, svaki na svoj način: primitivni seljak će to uraditi zaokupljenošću samim sobom kao fizičkom osobom, traženjem i potvrđivanjem sebe u totalno nevažnim detaljima i davanjem ogromne važnosti sitnicama, slučajnim i trenutnim banalnostima svakodnevnog života, otkrivajući u njima gotovo jedinu svrhu postojanja; intelektualac će, prirodno, poći za traženjem viših ideja, za osmišljavanjem određenih životnih koncepcija i općih, često apstraktnih svjetonazora, dok će samo veliki, sudbonosni događaji omogućiti simbiozu jednog i drugog kao kod Golog i Dječaka koji istodobno rješavaju svakodnevnu egzistenciju krčeći putove prema naprijed, sve više svjesni višeslojnosti ljudskog života, ali i potrebe da se ide neprestano dalje u otkrivanju još nepoznatog.

Sve te karakteristike, ali s obilježjem novih traženja i čestog eksperimentiranja uočljive su i u kasnijim Kalebovim pripovijetkama (*Smrtni zvuci*, 1957., *Nagao vjetar*, 1959., i drugo) u kojima gradska tematika sve više istiskuje motive kakve smo upoznali u prvim novelističkim zbirkama.

Eksperiment Kalebov u tim novelama očituje se prije svega u pokušajima da pronade nove, modernije strukture i kompozicijske novitete u tretmanu gradskih, suvremenih tema kao i u težnji da finu realističku (ponekad i na granci naturalističkoj) osnovu fabulâ protka naglašenom simbolikom, dubljim, slojevitijim značenjima, a često puta i značajnim zaletima u posve bizarne motive s ispreplitanjem igra sna i jave, racionalnog i iracionalnog.

U cjelini sagledan Kalebov prozni opus u neprestanim je njegovim traženjima nove tematike i novih izražajnih sredstava, pa se pisac vrlo brzo našao u samom zenitu hrvatske suvremene proze. U odnosu prema suvremenicima, kao što su Marinković, Šegedin ili Desnica, on se predstavlja kao jedan od najizrazitijih nastavljača na proznu tradiciju hrvatske književnosti u međuratnom razdoblju, ali istodobno s dovoljnom snagom iznalaženja novih, modernijih rješenja i u jeziku, i u stilu, u izrazu uopće. Kombinacijom realističkih i simbolističkih elemenata u stvaralačkim postupcima te podizanjem društvene problematike na razinu egzistencijalnih čovjekovih pitanja, Kalebu je uspjelo realizirati uravnoteženi spoj socijalnog vida ljudskog života s kozmopolitskim, univerzalnim, što uvijek

završava na pitanju odgonetavanja zagonetke ljudskog bitka. Dodamo li svemu i činjenicu posebnog osjećaja za težinu i značenje riječi, kao i posve individualne “stilske vježbe” kakve rese Kalebovo djelo, nerijetko i s elementima i humora, i anegdoticizma, možemo ustvrditi da je riječ o izvan-serijskom piscu, koji se originalnošću svoje književne umjetnosti nametnuo od samog početka hrvatskoj književnosti u sam njezin vrh.

ROMANI VJEKOSLAVA KALEBA

Romaneskní opus Vjekoslava Kaleba uklapa se u dvije glavne poetičke struje poratne hrvatske književnosti: realističku i egzistencijalističku. Upravo je Kaleb – s Božićem, Desnicom, Franičevićem Pločarom i dr. – pokazao da realizam nije mrtva paradigma i ostatak tradicije nego stvaralačka metoda što se stalno obnavlja, preobražava i dalje razvija. No iskustvo rata tražilo je posebnu prilagodbu i modernizaciju klasične metode i inoviranje romaneskne tehnike. Društvena reprezentacija i deskripcija izvanjskoga svijeta – riječju mimetička romaneskna praksa – morala je doživjeti preobrazbu.

Među piscima koji su vješto povezali tradiciju i inovaciju, klasičnu naraciju i moderni analitički postupak, Kalebu svakako pripada istaknuto mjesto. No prije toga i on je morao platiti bolan danak “socijalističkom realizmu”, tj. žrtvovati umjetnost zbog ideologije i doktrine. Mislimo, daka-ko, na njegov romaneskni prvijenac *Ponižene ulice* (1950), kojega su dijelovi u nastavcima izlazili pod naslovom *Automati* u časopisu “Republika” 1948. Možemo se samo iskreno začuditi da je jedan tako zreo i talentiran pisac, s već značajnim književnim iskustvom iza sebe (s nizom novela antologijske vrijednosti), objavio tako monotonu i suhoparnu prozu. I sam je Kaleb osjećao estetski podbačaj pa se kasnije upustio u pisanje nove, redizajnirane varijante romana, sada i pod novim naslovom *Poniženi grad* (1969). Ukupni dojam tako je ipak barem donekle popravljen.

Bolji umjetnički rezultati postignuti su u romanu *Bijeli kamen* (1954), možda i zato što je u njemu Kaleb za poprište radnje izabrao prostor koji bolje poznaje i koji mu, kao umjetniku, očito više “leži”. Umjesto “poniženog grada” i etičkih dilema frustriranih intelektualaca ovdje se tematizira “poniženo selo” te život i problemi priprostih ljudi. Pozu i iskon-

struiranost iz *Poniženih ulica* zamijenili su spontanost i jednostavnost. Radnja *Bijelog kamena* smještena je u Dalmaciju, u okolicu Zadra, u vrijeme talijanske okupacije. Iz jedne anegdote, humoristički intonirane epizode o kidnapiranju talijanske učiteljice u dalmatinskom selu postupno se razvija i klija slojevita priča s krajnje ozbiljnim implikacijama. Dotaknuta su bitna pitanja s kojima se susreće čovjek u ratnom vihoru: o moralnom integritetu, zločinu, odnosu prema Drugom, kušnjama humanosti, smislu i načinima angažmana.

Bijeli kamen iz naslova simbolično je središte teksta i veliki označitelj: sve iz njega izvire i sve se u njega opet vraća. Javlja se kao provodni motiv, a u njemu slutimo – kao npr. i u Andrićevim mostovima - različita značenja, sva povezana s prostorom ljudske slobode, umjetničke kreacije, nedosegnete ljepote, harmonije, “neosmišljene svrhe”. Umjetnički nastrojeni i tankočutni seljak Strana kleše kamen želeći ga oživjeti, humanizirati, pretvoriti u djelo i smisao. U oblikovanju kamena i otporu materijala sluti “ljepotu mogućnosti i tugu sudbine”.

Suprotnost je bijelom kamenu ratna zbilja obilježena strahotama, kaosom, nasiljem, energijom razaranja. Idejna potka romana izvire, dakle, iz temeljnog sukoba dvaju životnih principa: stvaralaštva i destrukcije. U znaku je toga kontrapunkta cijeli roman i djelovanje svakog lika. Neo-bičan, nedorečen i disonantan kraj, ta svojevrsna “piščeva nepatetična poanta”, kako je naziva Katica Čorkalo, a oko koje je u kritici bilo dosta neslaganja, ipak je primjereno kompozicijsko rješenje jer podcrtava apsurdnost čovjekova usuda u ratu. No temeljna je napetost ostala nerazriješena: bijeli kamen, tj. umjetnina kao djelo čovjekovih ruku, jest doduše vječna i neuništiva, ali kome ona služi ako nema čovjeka i humanosti?!

Osim dobro ocrtanog lika seljaka Strane, Kaleb je ovdje dosta kreativne energije utrošio i na portretiranje ženskih likova. Cvitu, koja je oličenje duha i znatiželje, i Nastu, koja je oličenje prirode i praiskonskog “vječnog ženstva”, Šoljan je štoviše proglasio “najženstvenijim ženama u našoj poslijeratnoj literaturi”. Slabije su uspjeli negativni likovi u čijem opisu još ima ostataka vidljive tendencije i duhovne klime onoga vremena.

Više nego u drugim romanima Kaleb je u *Bijelom kamenu* eksperimentirao narativnom tehnikom i raznim tipovima diskursa. Stanko Lasić

u svojoj je tipologiji narativne sintagmatike pokazao, upravo na primjeru ovoga romana, Kalebov prilog u stvaranju kompleksne i policentrične periode kojom je nastojao olabaviti "monolitnu narativnu totalizaciju". Asocijativna tehnika i forsirana težnja sugestivnosti rezultirali su čestom uporabom parataktičkih rečenica, najčešće u obliku polisindetona. Iskaz je gust, neproziran, mjestimice i pomalo preciozan.

Kalebova opsesija kretanjem, naznačena već u neuspjelim *Poniženim ulicama*, došla je do punog izražaja u kratkom romanu *Divota prašine* (1954). Ova se proza posve uklapa u egzistencijalističku paradigmu koju su promovirali "krugovaši": fokusira ljude u tzv. "graničnim situacijama" (K. Jaspers) i bavi se analitikom postojanja, tj. čovjekovom moralnom, duhovnom i metafizičkom dramom. A rat, kao primjer "ekstremne" situacije, upravo vodi preispitivanju humanističkih vrijednosti i čovjekove pozicije u svijetu i društvu. Jedna ratna scena poslužit će Kalebu kao poticaj za razmatranje etičkih i filozofskih problema. Roman "ljudske situacije", kako se često imenuje takav tip proze, realizira se u različitim oblicima, a Kaleb je u *Divoti prašine* odabrao alegorijsku formu: kretanje je ovdje projekcija egzistencijalne strepnje i straha pred ništavilom.

Dvojica partizanskih boraca – Dječak i Goli – susreću se u divljem, gotovo nadrealnom prostoru i pokušavaju zajednički pronaći svoju brigadu koju su izgubili poslije bitke. Tako napredovanje, gibanje, naporno svladavanje prostora postaje osnovni smisao, ali i *modus vivendi* središnjih likova. Jednolično, mehaničko ali uporno i dosljedno kretanje u romanu višestruko je motivirano: njime se dvojac približava "blistavoj svrsi", vraća izgubljenoj brigadi, dakle zajednici, kolektivnoj solidarnosti, Drugome. Kretanje je i unutrašnji imperativ: oblik opstanka i samoprovjere, ispit poštenja i savjesti (K. Čorkalo). Njime se Dječak i Goli približavaju sebi i svijetu, dakako samo asimptotski jer cilj/smisao nikada ne dostižu.

Autentičan smisao i ljepota ostaju stoga u samom traženju, u stalnom izazovu, izdržljivosti, kušnji, u sizifovskom naporu koji je istodobno i uzvišen i apsurdan:

Bilo je u njihovoj vjeri mnogo sumnje. Bilo je u njihovoj vjeri čak i uvjerenja da neće nakon ovoga napora ugledati svijetle obale, kako su većim dijelom života navikli na neispunjenja želja, ali sve to nije moglo pokolebati težnju za svrhom.

No, ako se kretanje u *Divoti prašine* može protumačiti kao alegorijski put prema ispunjenju smisla, kušnja tijela sasvim je konkretna i gotovo opipljiva. Kao što je u kritici primijećeno, čovjek je ovdje trostruko ugrožen: od neprijatelja, od prirode i od svoga “ja” (Zlata Derossi). Fizička patnja uzrokuje teške misli i potiče stalnu sumnju. Velik dio romana zaokupljen je odnosom između volje duha i energije tijela, svetosti ideje i zahtjeva organizma. Put Dječaka i Golog po vrleti u znaku je stalnih duhovnih i fizičkih iskušenja. Snagu duha ugrožavaju umor, iscrpljenost, hladnoća, strah, žeđ i, posebno, glad. Likovi su neprekidno izloženi velikim, upravo nadljudskim naporima i kušnjama izdržljivosti. No tim je veća čistoća i plemenitost njihovih intencija.

Kaleb je u *Divoti prašine*, bez obzira na konkretnu ratnu pozadinu, inzistirao na općeljudskim vrijednostima i preokupacijama. Stoga i kronotopi postaju nebitni. Oni su, doduše, diskretno naznačeni (“negdje oko Zelengore”, “nad Sutjeskom”, tri godine od početka rata), ali radnja se odmiče od konkretne stvarnosti u neku neodređenost i nestvarnost. Vremensko-prostorni odnosi u *Divoti prašine* riješeni su kao u bajci ili legendi. Događaj se mogao zbiti bilo gdje i bilo kada. Nema preciznih vremenskih datacija, kao što nijedno selo, planina ili rijeka u romanu nemaju imena. Nemaju ga ni likovi. Često se gube razlike između sna i jave, mogućeg i nemogućeg. Vrijeme je razbijeno, neodređeno, subjektivno, u svakom slučaju neizmjerljivo kronometrom (“Hodali su sate i sate, ili minute i minute, ili tko zna koje vrijeme”, “Koliko vremena već idu? Dvije godine, tri godine, decenije?”). Zbivanja ponekad nalikuju “radu sna” ili kao rezultat priviđenja. To se sugerira rečenicama koje često počinju sa “kao da” ili “činilo se”:

Činilo im se da vlada tišina. Da sunce nesmetano sja i da je nebo slobodno. Nisu primjećivali daleku pucnjavu. Na časove bi zagrmjeli mukli rojevi granata i negdje bliže rastavljene, štedljive teške bombe. Činilo se da se bregovi razgovaraju. Činilo se da grmi u tvrdim grudima zemlje dubok, zadovoljan san.

Hrvatski roman s ratnom tematikom ovim je djelom otkrio nove mogućnosti. Istinska dramatičnost ljudske sudbine u ratnom okruženju ocrтана je izvan bojišnica, akcija, patetike i individualnih podviga, dok su junaci

revolucije dobili, konačno, humani(ji) izgled. Nema više crno-bijele tehnike, deklarativnosti, prozirne didaktike, političke tendencioznosti. Nema više vidljivih ustupaka ideologiji. Herojsku i uzvišenu gestu zamijenio je izraz pun slutnje, naznaka i "ekspresivne nedorečenosti" (Ivo Frangeš).

Nakon više od tri desetljeća stanke, Kaleb je, sada već u dubokoj starosti, objavio svoj posljednji roman *Bez mosta* (1986), nakon što je djelo, u nastavcima, objavljivano u časopisu «Forum» 1985. Ratnu tematiku zamijenio je interes za aktualne probleme, osobito za gnojne rane društva. Poprište je radnje selo na moru, a naslovna sintagma odnosi se na promašeni socijalistički projekt: napravljen je most koji se ne otvara i ne propušta brodove kroz morski tjesnac, tako da je objekt posve nesvrshodan i, zapravo, apsurdan. Pripovjedač je opsjednut aktualitetom i socijalističkom društvenom klimom. Njegovo ironično oko uočava brojne negativnosti u društvu: otvoreno govori o gospodarskim promašajima, bujanju birokracije, korupciji, protekcijonizmu, voluntarizmu i nestručnosti na svim razinama. U radnji sudjeluje velik broj tipičnih figura jednog vremena i jednog sustava: politički funkcionari, seoski moćnici, intelektualci, karijeristi, službenici, čudaci, primitivci, izgubljena i bezidejna omladina. Tematiziran je i sam pisac u liku Jakova koji se pojavljuje kao zastupnik mudrosti i etičke ispravnosti. Roman je zamišljen kao kritika socijalističke društvene prakse, ali prenaplašeni angažman i često zamoran, docirajući ton otupljuju satiričku oštricu. To je i razlog što je u javnosti, bez obzira na provokativnost teme, prošao posve nezapaženo.

U cjelini uzevši Kalebovo romanopisanje važna je karika u lancu poratne hrvatske proze. U jednom delikatnom trenutku novije hrvatske prošlosti, kada su počeli popuštati ideološki pritisci i kad su se otvorile nove mogućnosti za širenje prostora umjetničke slobode, Kaleb je pokazao dovoljno širine i artistske dubine da i u romanima primjereno odgovori izazovima novoga vremena.

**BIBLIOGRAFIJA IZDANJA DJELA
AKADEMIKA VJEKOSLAVA KALEBA**

NA KAMENJU. NOVELE. – Zagreb: Matica hrvatska, 1940.-188 str. – (Suvremena knjižnica Matice hrvatske. Kolo V. Knjiga 25.)

*Sadržaj: Odlazak Perušine; Cikina ženidba; Između dana i noći; Lojko; Matin obračun; Noć; Sat; Prosjak; Na kamenju; Zlatna medalja; Marač nije umro; Djed Martin.

IZVAN STVARI. NOVELE. – Zagreb: Nakladni zavod Jos. Čaklović K. D., 1942.-218 str. – (Suvremena biblioteka. Godište IV. Knjiga 1. Redovito izdanje)

*Sadržaj: I. Veselje na zemlji (Gost; Veselje u raju; Špirkan u kući; Vrata od grada; Susret; Svaki svoje; U selu; Usput); II. U zgradama (Izvan stvari; U stakleniku; Kišobran; Za leđima)

NOVELE. – Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1946. – 276 str. – (Suvremeni pisci Hrvatske)

*Sadržaj: Odlazak Perušine; Vrata od grada; Između dana i noći; Gost; Noć; Svaki svoje; Veselje u raju; Susret; Sat; Prosjak; Matin obračun; Na kamenju; Marač nije umro; Djed Martin.

BRIGADA. – Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1947.-197 str. – (Suvremeni pisci Hrvatske)

*Sadržaj: Kronika dana; Na pragu; Na novoj stazi; Prozor; Četiri vozara; Brigada.

**Ostala izdanja: Pula, 1961.

NOVELE. – Beograd: Prosveta, 1947. – 258 str. – ćir.

*Sadržaj: Noć; Vrata od grada; Prosjak; Svaki svoje; Matin obračun; Susret; Špirkan u kući; Između dana i noći; Marač nije umro!; Veselje u raju; Odlazak Perušine; Trideset konja; Rečnik.

TRIDSET KONJA. – Zagreb: Novo pokoljenje, 1947. – 30 str. – (Biblioteka izabranih pripovijetki. Kolo III. Svezak 4.)

KRONIKA DANA. – Zagreb: Nakladno poduzeće "Glas rada", 1949. – [55] str. – (Mala narodna knjižnica. Svezak 8.)

PONIŽENE ULICE. ROMAN. – Zagreb: Zora, 1950. – 406 str. – (Suvremeni pisci Hrvatske)

*Sadržaj: Ponižene ulice; Vjekoslav Kaleb (Šime Vučetić)

PRIPOVIJETKE. NA KAMENJU. IZVAN STVARI. – Zagreb: Matica hrvatska, 1951. – 375 str. – (Suvremeni hrvatski pisci)

*Sadržaj: Na kamenju; Odlazak Perušine; Cikina ženidba; Između dana i noći; Lojko; Matin obračun; Noć; Sat; Prosjak; Na kamenju; Zlatna medalja; Marač nije umro; Djed Martin. Izvan stvari: Gost; Veselje u raju; Špirkan u kući; Vrata od grada; Susret; Svaki svoje; U selu; Usput; Izvan stvari; U stakleniku; Stube, i ništa više; Kišobran; Malena, ali...; Za leđima; Ogledalo.

BIJELI KAMEN. – Zagreb: Kultura, 1954. [1955.] – 211 str.

*Ostala izdanja: Zagreb, 1973., 2002.; Beograd, 1957.

DIVOTA PRAŠINE. – Zagreb: Mladost, 1954. – 148 str. – (Omladinska biblioteka)

*Ostala izdanja: Zagreb, 1958., 1962., 1964., 1972., 1973., 1974., 1976., 1978., 1982., 2002.; Osijek, 1966. [Skraćena verzija Divote prašine, str. 65-127]; Beograd, 1968., 1969.

SMRTNI ZVUCI. – Sarajevo: Svjetlost, 1957. – 229 str. – (Savremenici)

*Sadržaj: Paučina; Suze vola; Zarobljenik; Snijeg; Meki putovi; U čašu vode; Tehnika; Neobičan događaj u Vinovu; Smijeh u granju; Triumfatori; Smrtni zvuci; Trijumfalna vrata; Štap u šetnji.

NAGAO VJETAR. – Zagreb: Naprijed, 1959. – [240] str.

*Sadržaj: Pogled s krova; Nagao vjetar; Trideset konja; Dolazak na vodu.

OGLEDALO. – Beograd: Prosveta, 1962. – [423] str. – [s portretom] – (Brazde. Biblioteka savremenih jugoslovenskih pisaca. [Knjiga] 29. Izbor Ranko Marinković. Predgovor Vlatko Pavletić) – ćir.

*Sadržaj: Vlatko Pavletić: Pristup Kalebovim novelama; Na kamenju; Usput; Matin obračun; Prosjak; Cikina ženidba; Svaki svoje; Marač nije umro; Špirkan u kući; Vrata od grada; Odlazak Perušine; Djed Martin; Malena, ali...; Paučina; Susret; Sat; Gost; Tehnika; Ogledalo; Smijeh u granju; Štap u šetnji; Zarobljenik; Trijumfalna vrata; Smrtni zvuci; Stube, i ništa više.

PRIPOVIJETKE. – Zagreb: Matica hrvatska, 1963. – 134 str. – [s portretom] – (Mala knjižnica Matice hrvatske. [Knj.] 7.)

*Sadržaj: Gost; Špirkan u kući; Kišobran; Štap u šetnji; Pogled s krova.

ODABRANA DJELA VJEKOSLAVA KALEBA, 1-6. – Zagreb: Matica hrvatska – Mladost – Naprijed – Znanje – Zora, 1969. – (U povodu 30-godišnjice književnog rada. Odabrana djela hrvatskih pisaca)

NA KAMENJU. [Novele.] – 386 str.

*Sadržaj: Pristup Kalebovim pripovijestima (Vlatko Pavletić); Odlazak Perušine; Cikina ženidba; Između dana i noći; Lojko; Matin obračun; Noć; Sat; Prosjak; Na kamenju; Zlatna medalja; Marač nije umro; Djed Martin; Gost; Uspu; Vrata od grada; Neobičan događaj u Vinovu; Vese-lje u raju; Špirkan u kući; Susret; Svaki svoje; U selu; U čaši vode; Bilješka.

IZVAN STVARI. [Novele.] – 318 str.

*Sadržaj: Izvan stvari (Slikarska pjesma); Kišobran; Ogledalo; Zarobljenik; Meki putovi; Tehnika; Smrtni zvuci; Trijumfalna vrata; Svjedok (Humoreska); Stube, i ništa više; Paučina; U stakleniku; Za leđima; Male-na, ali...; Trijumfatori; Štap u šetnji; Dolazak na vodu; Bilješka.

NAGAO VJETAR. [Novele.] – 473 str.

*Sadržaj: Kronika dana; Na pragu; Prozor; Četiri vozara; Brigada; I suze vola; Smijeh u granju; Pogled s krova; Trideset konja; Snijeg; Putnik; Nagao vjetar; Koraci na rubu; Karantena; Zločinac pod maslinom; Bi-lješka.

PONIŽENI GRAD. [Roman.] – 283 str.

BIJELI KAMEN. [Roman.] – 190 str.

DIVOTA PRAŠINE. [Roman.] – 207 str.

IZABRANA DJELA I-II. Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knjige 118-119.

Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1971.-1973.

Knjiga I (118). Izabrane novele. – Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1971. – 407 str. – [Crtež na ovitku: Autoportret Vjekoslava Kaleba]

*Sadržaj: Vjekoslav Kaleb (Vlatko Pavletić); Bibliografija (V. P.); Na ka-menju; Odlazak Perušine; Sat; Prosjak; Gost; Vrata od grada; U selu; Uspu; Izvan stvari; Susret; Na pragu; Trideset konja; Četiri vozara; Male-na, ali...; Ogledalo; Stube, i ništa više; Štap u šetnji; Smrtni zvuci; Neo-bičan događaj u Vinovu; Trijumfalna vrata; I suze vola; Koraci na rubu; Zločinac pod maslinom; Rječnik (Bratoljub Klaić); Napomena (V. P.).

Knjiga II (119). Divota prašine. Bijeli kamen. – Zagreb: Matica hrvatska – Zora, 1973. – [371] str. – [Crtež na ovitku: Autoportret Vjekoslava Kaleba]

*Sadržaj: Divota prašine; Bijeli kamen; Napomena (V. P.)

BEZ MOSTA. – Zagreb: Mladost, 1986. – 255 str. – (Prvo izdanje. Biblioteka Prizma)

*Sadržaj: 160 km sat; Bez putnice; Dobra kafa; U daljinu; I još dalje; Na granici; I 260 km sat; Sve je tu; Brod, ali kakav?; Slijepi hitac; Nasred dvora; Vrti se, vrti!; Na Jakovljevoj strani; Ples oko mosta; Susret; Skok u smok-

vu; Klonuti, opet; Vojnik u mraku; Bez brade; Svijetlo u dvoru; Još samo malo – i Bach; Šah; Zločinac pod maslinom; Morska zvijezda i škripi gudalo; Manji zbor; Partija; Skok u daljinu; Sve zajedno; Ljepota i ostalo; Pod posteljom; Za dlaku junak; Veća pobjeda, Čvrsto kao zid; Bilješka.

BIJAĆI. – Poseban otisak: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za suvremenu književnost. Zagreb – 1986. – str. 93-99. – (Knjiga 419)

SVETI GOVOR. – Zagreb: Izdavač: Vjekoslav Kaleb. Suizdavači Narodne novine – MABA-COM, 1994. – 197 str.

*Sadržaj: Uvod; Mjesto predgovora; Dodatak predgovoru; Jezik današnji, Telegram 1960-60; Dodatak jasnoći; Pogovor; Bilješka o piscu.

KOLUMBOVO JAJE ILI PROZE U PJESMI. – Zagreb: Grech, 1995. – 132 str. – (Grech – Posebna izdanja)

GOST I DRUGE PRIPOVIJESTI. – Zagreb: ABC naklada, 1996. – 133 str.

*Sadržaj: Predgovor; Gost; Ogledalo; Stube, i ništa više; Štap u šetnji; Kišobran; Noć; Vrata grada; Veselje u raju; Kamen, tko zna kakav; Marrač nije umro; Malena, ali...; Bilješka o piscu.

**Ostala izdanja: 2002.

IZABRANE PRIPOVIJESTI. – Vinkovci: Riječ, 1999. – 247 str. – (Biblioteka Croatica. Hrvatska književnost u 100 knjiga. III kolo. Knjiga 73)

*Sadržaj: Predgovor (Katica Čorkalo); Matin obračun; Odlazak Perušine; Na kamenju; Između dana i noći; Cikina ženidba; Prosjak; Gost; Usput; Susret; Svaki svoje; Trideset konja; Malena, ali...; Ogledalo; Stube, i ništa više; Smrtni zvuci; Trijumfalna vrata; Rječnik; O piscu; Glavna izdanja djela Vjekoslava Kaleba; Važnija literatura o Vjekoslavu Kalebu; Napomena.

BIJELI KAMEN. DIVOTA PRAŠINE. Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska, 2002. – 388 str.

*Sadržaj: Bijeli kamen; Divota prašine; Napomena; Tekstološka napomena; Tumač imena i izraza; Rječnik.

IZABRANE NOVELE. Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska, 2002. – 516 str.

*Sadržaj: Predgovor (Katica Čorkalo); Ljetopis Vjekoslava Kaleba (K. Č.); Izdanja djela Vjekoslava Kaleba (K. Č. i N. D.); Važnija literatura o

Vjekoslavu Kaleb (K. Č. i V. R.); Na kamenju (izbor: Cikina ženidba; Između dana i noći; Lojko; Matin obračun; Zlatna medalja; Veselje u raj; Špirkan u kući; Svaki svoje); Izvan stvari (izbor: Kišobran; Zarobljenik; Meki putovi; Paučina; U stakleniku; Za leđima; Trijumfatori); Nagao vjetar (izbor: Smijeh u granju); Izabrane novele (izbor: Na kamenju; Odlazak Perušine; Sat; Prosjak; Gost; Vrata od grada; Usput; Izvan stvari (Slikarska pjesma); Susret; Trideset konja; Malena, ali...; Ogledalo; Stube, i ništa više; Štap u šetnji; Smrtni zvuci; Trijumfalna vrata; Zločinac pod maslinom); Napomena (K. Č.); Tekstološka napomena (N. D.); Tumač imena i izraza (N. D.); Rječnik (N. D.).

GOST I DRUGE PRIPOVIJESTI. - Zagreb: ABC naklada, 2002. - 189 str. - (Lektira. Priredila, predgovor i Bilješku o piscu napisala Ljiljana Šarić)

*Sadržaj: Gost; Ogledalo; Stube, i ništa više; Štap u šetnji; Kišobran; Novac; Vrata grada; Veselje u raj; Kamen, tko zna kakav; Marač nije umro; Malena, ali...

Priredila Ana Batinić

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

VJEKOSLAV KALEB

1905. – 1996.

Izdavač

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Za izdavača

akademik SLAVKO CVETNIĆ, glavni tajnik

Tehnički urednik

RANKO MUHEK

Naklada

400 PRIMJERAKA

Tisak

INTERGRAFIKA

ISBN 953-154-717-3

ISBN 953-154-717-3

9 799531 547177